ב: כל כנויי נזירות פרק ראשון נזיר

לימא קסבר שמואל שאינן מוכיחות לא הוויין ידים. פי' דלי סבירא ליה דהויין ידים למה לי' לשמואל לאוקמי מתני' בנזיר עובר לפניו אפי' אין נזיר עובר לפניו נמי דכשאמר אהא יד מיהא הוי דעפי משמעו אקבלת נזירות דראוי לומר לאלתר אפי' אכל ושתה ביין כל היום מחלי היום ואילך יכול להיות נזיר מקבלת תענית דאם אכל כבר לא יוכל להתענות עד למחר ולישנא דאהא משמע דאהא נזיר[2] לאלתר אלכך יד הוי ואי לא כעי שמואל ידים מוכיחות אפילו אין נזיר עובר לפניו נמי: **ה"ג אמרי** אין בזמן שהנזיר וכו'. כלומר אין ודאי שמואל סבירא ליה ידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים ונמצא עובר לפניו ליכא לספוקי דהויין ידים מוכיחות אבל אין נזיר עובר לפניו דלמא אהא בתענית קאמר כלומר ולא הויין ידים מוכיחות: ויש ספרים דגרסי אמרי לא (ו) בזמן שאין הנזיר עובר לפניו (ז) והכי פירושו לעולם שמואל לא כעי ידים מוכיחות ובזמן שנזיר עובר לפניו ליכא לספוקי דיד מיהא הוי אין[3] נזיר עובר לפניו דלמא אהא בתענית קאמר פירוש ואפילו יד לא הוי ולגירסא זו מסיק הכא דשמואל לא כעי ידים מוכיחות(ח) והתם דקאמר הרי את מקודשת אע"ג דלא אמר לי הרי היא מקודשת לו ופריך למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים והא תנן התומר אהא הרי זה נזיר ומוקי לה שמואל כשנזיר עובר לפניו הא אין נזיר עובר לפניו לא אלמא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ומשני התם אלא כאומר מקודשת לי אלמא מסיק התם לשמואל מהכא דידים שאינן מוכיחות לא הויין ידים לכבי גרסינן אמרי אין והשתא אלי לימא לי אינו כשאר לימא שבגמרא שכן הוא עומד ודכוותה איכא לקמן (דף כט:) לימא הני תנאי כי הני תנאי ועומד כן וכדמפרש: **ודלמא לפוטרו מקרבנותיו.** המוטלין עליו להביא כשיצאים מזירותו ולא נתכוון כלל לקבל עליו[5] על עצמו נזירות: **דקאמר** בלבו. להיות נזיר ומ"מ בעינא נמי דנזיר עובר לפניו דקבלה שבלב אינו כלום דגבי נזיר (ט) כתיב כי יפליא שיפרש כפיו אבל כי נזיר עובר לפניו ופירש בשפתיו אהא ונלנו חשב להיות נזיר מחשבת הלב מהניא כאילו אמר בפיו אהא נזיר כזה שעובר לפניו: (י) **מהו דתימא בעינא פיו** ולבו שוין קמ"ל. הכי גרסי' ולא גרסינן דלא בעינא דהוי משמע דלא בעינן פיו ולבו שוין וזה אינו דכל נדר בעינות לאו נדר הוא דאם נתכוון לומר מעשר ואמר תרומה או איפכא על פירות שלפניו לא אמר כלום ועוד קשה למה לי עובר[6] לפניו הא הוי נזיר כיון דחשב בלבו ולא בעינן פיו ולבו שוין אלא ה"פ מהו דתימא בעינן פיו ולבו שוין והכא כי לא הוציא בפיו אהא נזיר בפירוש אע"ג דנזיר עובר לפניו ואמר בלבו נזיר (כ) דאין זה פיו ולבו שוין קמ"ל דמחשבת הלב מגלית מדיבורו דאהא כי נזיר עובר לפניו דאהא נזיר קאמר וכהאי גוונא הוי שפיר פיו ולבו שוין: **ודלמא אהא נאה לפניו במצות.** כשאר מצות כדמתני' כו' ומנגן למימר דקיבל עליו נזירות: **אמר** שמואל שתפוס בשערו. כלומר אהא נאה במצוה התלויה בשיער כגון נזירות והכא ליכא לשנויי בלא תפס בשערו ונמצא עובר לפניו דהכא דבור שלם קאמר אהא נאה ואי לא תפס בשערו אפי' כי נזיר עובר לפניו משמע שפיר אהא נאה כשאר מצות כמו אנזירות ונעיל נמי דפריך ודילמא אהא בתענית ליכא לשנויי בשתפס בשערו בלא נזיר עובר לפניו דלעולם משמע שפיר אהא בתענית כי אין נזיר עובר לפניו ואם בשערו ואם בלא תפס שפיר דמתניתין פלגיהו בתרי בתי האומר אהא הרי זה נזיר או אהא נאה אע"ג דתרוייהו יודע מינהו משום דמפרשי בתרי טעמי: **ואמאי** נאה? **הא מילתא דעבירה היא ואמרי' ליה נאה.** פירוש הנודר בנזיר עושה עבירה וקרינן ליה נאה וי"ג מלתא עבידא וכי מעשה הגון וכשר בעשות כן הא עבירה היא ומשני אפילו לר' אלעזר הקפר כי' דילמא אתי למיעבר על נזירותו לשתות ביין כי אכלו לו הימים אכל טהור לא מוטא קרי ליה ובקשה דבעלמא אייתי לר' אלעזר אפילו אנזיר כתיב[7] אמתענה קרי ליה מוטא וי"ל דטהור נמי קנא קרי ליה מוטא ומכל מקום המלוה רבה על המטא ולכך קרי ליה נאה מידי דהוה[7] אמתענה מלוס בשבת דיש לו מצוה לבטל המלוס וקנא קרי ליה מוטא ומכל מקום עבירה עשה שהמענה בשבת שהרי צריך ליבש בתענית למחרת השבת לכפר על שהמענה בשבת אבל נזיר טמא רחמנא קרייה מוטא לפי שהוא סותר את נזרו וצריך לחזור לנזירותו וכבר בעיניו המעשה ותוהה על הראשונות[8]: **הריני** כזה נהי נמי דתפים בשערו הרי נזיר.[8] יש ספרים דכתיב בהן הריני כזה לא אמר אבן טעות הוא שהרי במתני' תני בהדיא אמר הריני כזה ושמע הסופר טעה במלה דכתב בתר הכי[9] א אמר שמואל כשנזיר כו' פי' דס"ד דאין נזיר עובר לפניו אלא דתפים בשעריה דומיא דמתני' דלעיל אהא נאה דאוקמינן בתפים בשעריה לחוד ולכך פריך הריני כזה לא משמע מידי דנזירות אף על גב דתפים בשעריה ומשני שמואל הכא נמי כשנזיר עובר לפניו והשתא אין צריך לומר דתפים בשעריה: ממאי

גבי יש נוחלין נמי מפרש עיקר נחלה ברישא אלא [הכא] לפרוש כינויי ברישא אלא היינו טעם ידות (ח)**הואיל ואתיין ליה מדרשא חביבין ליה וליפתח בהון ברישא תנא כי מתחיל מתחיל בעיקר קרבן ולענין פירושי מפרש ידות ברישא: האומר אהא הרי זה נזיר:** (ג)**דלמא אהא בתענית קאמר אמר שמואל** (א)**כגון שהיה נזיר עובר לפניו** (ב)**לימא קסבר שמואל ידים שאינן מוכיחות** [2]**לא הוויין ידים אמרי** (ג) **בזמן שנזיר עובר לפניו ליכא לספוקא במילתא אחרינא אבל** (ד) **ודאי אין הנזיר עובר לפניו אמרינן דלמא אהא בתענית קאמר ודלמא לפוטרו מן קרבנותיו קאמר** [2]**דקאמר בלבו אי הכי מאי למימרא מהו דתימא בעינן פיו ולבו שוין** [ד]**קמ"ל: אהא נאה נזיר: ודלמא אנאה לפניו במצות** (ה)**כדתניא** [1]**זה אלי ואנוהו** (ו) [ה]**אנאה לפניו במצות אעשה לפניו סוכה נאה לולב נאה ציצית נאה אכתוב לפניו ספר תורה נאה ואכרכנו בשיראין נאים אמר שמואל** [1]**שתפוס בשערו ואמר אנאה נזירא מילתא דעבירה ואמרי' ליה נאה אין**

לה ומקדיש נמי ותני יודות ברישא כל ידות נדרים כנדרים וכל כינויי נדרים כנדרים ולהכי מפרש ידות ברישא והדר כינויין: **האומר אהא הרי זה נזיר ואמאי דלמא אהא בתענית קאמר: לימא דקסבר שמואל ידים שאין מוכיחות** (ו). כלומר מדקא מוקים לה שמואל כגון שהיה נזיר עובר לפניו הא לאו הכי ליכא לספוקי כנזיר כלל דקסבר ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים והא איפכא שמעינן ליה בפ"ק דקידושין(ח) דאמר שמואל האומר לאשה הרי את מקודשת הרי את מאורסת הרי את לאמתו הרי זו מקודשת ואע"ג דלא אמר לי: **אמרי.** לעולם קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים (ז)כגון גבי אירוסין וקידושין כיון דמדכר שם אירוסין וקידושין הוי הוכחה במקצת והכא היינו טעמא דבעינן לאיות נזיר עובר לפניו משום דאיכא למימר אהא בתענית קאמר (ח)ולא הוי הוכחה כלל דליכא למיקם עלה דמילתא אי אמר בתענית או בנזירות ולא הוי נזיר דלא נתנה נזירות אלא להפלגה(ט) עד שיפרש שנאמר (במדבר ו) כי יפליא לנדור ומתרגמינן ארי יפרש: **[דילמא וכו'].** אפי' כי נזיר עובר לפניו אמאי הוי נזיר ודילמא לפוטרו מקרבנותיו קאמר והכי משמע אהא אני במקומו להקריב קרבנותיו: **הכא** דאמאי עסקינן כגון שאמר שבלבו היה לקבל עליו נזירות: **אי הכי.** דנזיר עובר לפניו וקאמר נמי בלבו (ט) מאי למימרא פשיטא (ח)דאעפ"ה דנזיר קאמר: **בעינן שיהא פיו ולבו שוין.** דבעינן שיהא מוציא בשפתיו מה (ח)שיהיה בלבו: **קמ"ל.** דלא בעינן ובלבד שיהא נזיר עובר לפניו הא אם אין נזיר עובר לפניו ואע"ג דאמר בלבו נזיר דלא הוציא בשפתיו לא הוי מוכחא מילתא: **האומר אהא נאה הרי זה נזיר.** דמשמע (ו)הכי קאמר שיהא שערו מגודל ונאה: (מ)**נזירא מילתא דעבירה** (ה) **ואמרי' ליה נאה.** כתמיה. ואי אמר אהא נאה כמילתא דנזירות מי הוא נזירות מילתא דנזי דאמרי' לי' זל ותיהוי נזיר והיינו דאין

בשתפס בשערו דלא נזיר עובר לפניו דלעולם משמע שפיר אהא בתענית כי אין נזיר עובר לפניו אע"ג דתפים בשערו והשתא אמי שפיר דמתניתין פלגיהו בתרי בתי האומר אהא הרי זה נזיר או אהא נאה אע"ג דתרוייהו ידות נינהו משום דמפרשי בתרי טעמי: וכי מעשה הגון וכשר בעשות כן הא עבירה היא ומשני אפילו לר' אלעזר הקפר כי' דילמא אתי למיעבר על נזירותו לשתות ביין כי אכלו לו הימים אכל טהור לא מוטא קרי ליה דבעבלמא אייתי לר' אלעזר אפילו אנזיר כתיב על שם שפיעבר עצמו מן היין קרי ליה מוטא וי"ל דטהור נמי קנא קרי ליה מוטא ומכל מקום המלוה רבה על המטא ולכך קרי ליה נאה מידי דהוה[7] אמתענה מלוס בשבת דיש לו מצוה לבטל המלוס וקנא קרי ליה מוטא ומכל מקום עבירה עשה שהמענה בשבת שהרי צריך ליבש בתענית למחרת השבת לכפר על שהמענה בשבת אבל נזיר טמא רחמנא קרייה מוטא לפי שהוא סותר את נזרו וצריך לחזור לנזירותו וכבר בעיניו המעשה ותוהה על הראשונות(ח): (ו)**הריני** כזה נהי נמי דתפים בשערו הרי נזיר.[8] יש ספרים דכתיב בהן הריני כזה לא אמר אבן טעות הוא שהרי במתני' תני בהדיא אמר הריני כזה ושמע הסופר טעה במלה דכתב בתר הכי[9] א אמר שמואל כשנזיר כו' פי' דס"ד דאין נזיר עובר לפניו אלא דתפים בשעריה דומיא דמתני' דלעיל אהא נאה דאוקמינן בתפים בשעריה לחוד ולכך פריך הריני כזה לא משמע מידי דנזירות אף על גב דתפים בשעריה ומשני שמואל הכא נמי כשנזיר עובר לפניו והשתא אין צריך לומר דתפים בשעריה: ממאי

ז א מי' פ"ח מהל' נזירות הלכה ו:

ח ב מי' פ"ח מהל' נדרים הלי כג ממג לאיין רמב טיס"ע יו"ד סימן רו סעיף ה:

ט ג ד מי' פ"ח מהל' נזירות הלכה ה ו:

י ה מי' פ"ז מהל' פ"מ הלכה ד ומג עשין נח ולאין שפד טוש"ע [יו"ד רי' רעד סע' גן מ"מ סי' תכט:

יא ו מי' פ"ח מהל' נזירות הלכה ו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) בתוס' ד"ה הריני סיה כו' ומשמע הסופר טעה במלה דכתב בתר הכי עכ"ל. נ"ב כלון הם ד"ה ותמ"ב מה"ד אמר שמואל וכו' ועי' בספר מורת מיכור פירוש דברי המוס' ריטוב לפירוש רש"י ודפה"ח:

מוסף רש"י

כגון שהיה נזיר עובר לפניו. דוקא הכיה אף אמ' כיה קאמר (קדושין ה.) וקשה לי מיון דקאמר בלנו אעפ"י שאין נזיר עובר לפניו נמי, ואמר לי המורה מ' אין נזיר עובר לפניו, ומאיל ולא הוצל בשפתיו אע"ג דאמר בלבו לא הוי אלא כגון שהיה נזיר עובר לפניו (נדרים ה. בשמו). **ידים שאינן מוכיחות.** בית יד אמיתי דבר שאינו מוכיח אמתת לשון נמוד (קדושין ה. וכעי"ז ניסין פה.).

פי' הרא"ש

הראיל ואתיין מדרשא חביבי' ליה אבל בעניין לא אתיין מדרשא אלא בדרמס' טעמייהו בנדרים לר"י כראית ליה ולר"ל כראית ליה. והתם פריך הניחא למ"ד כנויין לשון אומות הם וכו' ומשני לאו אסורי מחסרא לה תני ידות ברישא כל ידות (נזיר) [נדרים] כנדרים כל כנויי נדרים כנדרים אבל הכא לא מסתבר ליה לשנויי הכי ולשבושי תחלת המסכת וניחא ליה עפי לשנויי התנא דמתני' מתחיל בעיקר הקרבן. והתם לא (שייך) [חש] לשנויי הכי: מתחיל בעיקר הקרבן דכנויים לשון נזירות הן לר"י דאמר לשון אומות הן ולר"ל נמי כיון שתקנו חכמים להיות נדרים בהן הוי כנדר עצמו. אבל יד לא הוי עיקר הנדר שאין במשמעות לשון נדר אלא יד בעלמא: ודלמא אהא בתענית קאמר. והיכי משווית ליה נזיר ודאי להביא קרבנותיו לעזרה כיון דאיכא למימר דלתענית נתכוון. ועוד אפי' נזיר ספק לא הוי דכיון דאיכא למימר הכי והכי הא אמרינן סתם נזירות לחקל: לימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים דאי קסבר ידים הויין אפי' אין נזיר עובר לפניו נמי. דנהי דלא הויין ידים מוכיחות מ"מ יד לנזירות הוי דשפי משמעותיה לשון נזירות מלשון תענית דאהא משמע דקאי אגופיה לשעותו לשם חדש והיינו שיהא נקרא נזיר. אבל היישב בתענית אין שמו משתנה: אמרי' בזמן שהנזיר עובר לפניו ליכא לספוקי במילתא אחרינא. כלומר לעולם קסבר ידים שאין מוכיחו' הויין ידים ובזמן שהנזיר עובר לפניו הכי לא אתיין מדרשא אלא בדרמס' טעמייהו בנדרים לר"י כראית ליה ולר"ל כראית ליה. והתם פריך הניחא למ"ד כנויין לשון אומות הם וכו' ומשני לאו אסורי מחסרא לה תני ידות ברישא כל ידות (נדרים) כנדרים כל כנויי נדרים כנדרים אבל הכא לא מסתבר ליה לשנויי הכי ולשבושי תחלת המסכת וניחא ליה עפי לשנויי התנא דמתני' מתחיל בעיקר הקרבן. והתם לא (שייך) [חש] לשנויי הכי: מתחיל בעיקר הקרבן דכנויים לשון נזירות הן לר"י דאמר לשון אומות הן ולר"ל נמי כיון שתקנו חכמים להיות נדרים בהן הוי כנדר עצמו. אבל יד לא הוי עיקר הנדר שאין במשמעות לשון נדר אלא יד בעלמא: ודלמא אהא בתענית קאמר. והיכי משווית ליה נזיר ודאי להביא קרבנותיו לעזרה כיון דאיכא למימר דלתענית נתכוון. ועוד אפי' נזיר ספק לא הוי דכיון דאיכא למימר הכי והכי הא אמרינן סתם נזירות לחקל: לימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים דאי קסבר ידים הויין אפי' אין נזיר עובר לפניו נמי. דנהי דלא הויין ידים מוכיחות מ"מ יד לנזירות הוי דשפי משמעותיה לשון נזירות מלשון תענית דאהא משמע דקאי אגופיה לשעותו לשם חדש והיינו שיהא נקרא נזיר. אבל היישב בתענית אין שמו משתנה: אמרי' בזמן שהנזיר עובר לפניו ליכא לספוקי במילתא אחרינא. כלומר לעולם קסבר ידים שאין מוכיחו' הויין ידים ובזמן שהנזיר עובר לפניו הלכך ליכא לספוקי במילתא אחרייתי כיון דמוכח שפי לנזיר. אבל אם היה הדבר שקול לזה כמו לזה הא אמרי' ספק נזיר להקל. אבל אם אין נזיר עובר לפניו דלמא אהא בתענית קאמר זה דבר שקול ולא הוי נזיר. דדילמא לפוטרו מקרבנותיו קאמר זה"ק אהא בחייבו של זה. מהו דתימא בע' פיו ולבו שוין ו). ועוד אי לא בע' פיו למה לי נזיר עובר לפניו בלבו להודיעה סני. אלא ה"מ מהו דתימא בע' שיפרש בפיו בהדיא קמ"ל כיון דנזיר עובר לפניו קרי ביה פיו ולבו שוין אבל אם אין נזיר עובר לפניו אפי' אמר בלבו היה כך כיון דלא מוכחא מלתא לא קרי' ביה פיו ולבו שוין. ודילמא אתנאה לפניו במצות דנזיר ודאי לא הוי ואפי' ספק כדפרשתי לעיל: אמר שמואל שתפוס בשערו. אבל נזיר עובר לפניו לא מהני אלא דוקא כשאומר אהא דאיכא לספוקי בו בנזיר או בתענית דמשמע יהא גופי מחענה או נזיר. וכיון דנזיר עובר לפניו מוכח שהוא רוצה שיהיה גופו כמוהו אבל אהא נאה דאיכא לספוקי בלשון נאה אם להתנאות במצוה אין הוכחה במה שנזיר עובר לפניו כיון דאין הספק אלא בלשון נאה אבל במה שתפוס בשערו איכא הוכחה דלהתנאות בשערו דאמר ולא בע' שיאמר בלבו היה דהוכחה גמורה הוי מה שתפוס בשערו אפי' יאמר בלבו היה לא מהני דלא מקרי פיו ולבו שוין כיון דליכא הוכחה כלל. הדא מילתא דעבירה דאמרי' לי' נאה. כלומר אסור הוא לנזיר כדאמרינן פ"ק דנדרים בנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן בנדרי כשרים לא אמר כלום. ואית דגרסי הדא מילתא דעבירה דאמרי' ליה נאה. כלומר מי הוי דבו שרגילים לעשות וראוי לעשות דקרי ליה נאה:

ח) חסר כאן וכ"ל אין הפירוש דקמ"ל דלא בעינן דוקא בעינן ועוד אי לא בעי וכו'.

מסורת הש"ס

ג) ומנמות כ: ופ"ק), ב) קדושין ה: ג) [פס ופ"ק נדרים ה:], ד) שבת קנב: ע"ש סוטה יא: מכילתא פ' בשלח, ה) [ומדבר יז], ו) [ע"ש ד"ה כל כינויין], ז) [דף ג.], ח) [דף ה:], ט) [לקמן לד.], י) [נדרים לח:], כ) [וע"ע תוס' ב"ק לא: ד"ה אלא שניער ותוספות תענית יח. ד"ה אמר], ל) שיך לדף ג.

תורה אור השלם

1. עֲזִי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ
שמות טו ב

נוסחת הריב"ן

ח) ת"ג משום לאוקמי לה מילי דהכהנא מתני' לא מפרש מהכהנא דשליח בריש: משחלי ליה מלי דאמר בריש: אלא הכא דאוקמי מילי לפרוש כנויי בריש: ב) מדקתני: ג) דמדקא: ד) בנדרים כ: ה) דעיקר דרשא לא אתא כי' ותיכנא בריש לימא: ו) לא הויין ידים: ז) (כגון גבי כו' הוכחה בתקלא) ליתא בכ"י: ח) ולא אמר אהא נזיר ת"ש ליכא למיקם ותיכנא (ולא הי הוכחה כלל) ליתא: ט) היה: י) לאמעמא: כ) שהיהיר: ל) דהכי: מ) אמר שמואל כגון שתפס בשערו ואמר אי נאה. אהא אעפ"ה דאמר אי נאה. נ) אמר שמואל. ועי' אי"מ.

הגהות הב"ח

(א) נב' לא הויין ידים אמרי אין ודאי כזמן וכו': (ב) שם אבל אם הנזיר כל"ל ותיכנא ודאי נמחק: (ג) שם ואמאי אתנאה לפניו: (ד) רש"י ד"ה אלא התם לפרוש כינויי: (ה) ד"ה מילתא מילתא דעבירה היא ואמרינן: (ו) תוס' ד"ה ה"ג וכו' ויש ספרים דגרסי אמרי לא עובר לפניו הוויין ידים אבל כזמן: (ז) בא"ד שאין הנזיר עובר לפניו לא הוויין ידים והכי פירושו: (ח) בא"ד דשמואל לא כעי ידים מוכיחות וקשה מפ"ק דקידושין דהתם קאמר שמואל הרי את מקודשת: (ט) ד"ה ה"ג דמנוסא דף מו ע"ב כתבו התוס' כדבור גמר בלבו דלשמואל אף בנדר ושבועה כן הדין דצריך לחודיא בשפתיו והכא דקאמר אהא לא משמע כלל לשון נזירות אם אין הנזיר עובר לפניו ולאו משום כי יפליא: (י) ד"ה ה"ג מהו דתימא בעינן פיו ולבו שוין קמ"ל ולא גרסינן דלא בעינן דהוי משמע דלא בעינן כל"ל: (כ) בא"ד ואמר בלבו נזיר אין כל"ל ואות ד נמחק:

הגהות התוספות

1. ל"ל דאפילו. 2. תיכנא נזיר נמחק. 3. ל"ל אבל אין. 4. ל"ל וכדאמרינ. 5. תיכנא עליו נמחק. 6. ל"ל נזיר עובר. 7. ל"ל ואמר אנאה. 8. ל"ל הריני נזיר לא אמר. ותיכנא הרי נזיר נמחקות. 9. ל"ל כמלי דכתב בתר הכי אמר. והוא הסופר ותמ"ב מה"ד אמר שמואל.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com